

1968, 21. březen, Praha. - Stenografický záznam diskuse na 63. schůzi předsednictva ústředního výboru KSČ k návrhu Akčního programu KSČ a k politické situaci.

Dubček: Soudruzi, jako prvý bod máme návrh Akčního programu KSČ. Chtěl bych jen ve stručnosti říci, že jsme na poradách tajemníků i potom v redakční komisi dělali urychlená opatření na dopracování tohoto programu do takového stavu, aby mohl být předložen k jednání ÚV strany. Byli jsme vedeni snahou organizovat všechny práce tak, aby byl dodržen původní harmonogram přípravy březnového pléna ÚV KSČ.

Chtěl bych říci, aby se předsednictvo ÚV též dívalo na návrh akčního programu, který je předložen, jako na program, který je zčásti i otevřený, tak aby i předsednictvo, které už v předcházejícím období o něm jednalo, i plénum ÚV strany mohly se k akčnímu programu ještě vyslovit, dopracovávat ho a upřesňovat jeho jednotlivé části.

Vycházíme z toho, že je to návrh akčního programu pro další práci ÚV KSČ. Sledujeme v tomto návrhu zformulovat některé hlavní zásadní otázky postupu strany v tomto nejbližším období, postihnout to, abychom jednak, vycházejíce z generální linie XIII. sjezdu strany, postřehli některé nové momenty ve vývoji naší socialistické společnosti v Československu, abychom postřehli některé nové momenty v práci KSČ, vycházejíce z dané etapy našeho vývoje. Proto je třeba se dívat na návrh akčního programu tak, že jsou v něm postřehnuty hlavní klíčové problémy politiky KSČ, které vycházejí a opírají se o XIII. sjezd strany, ale současně i jako na práci, ve které se postupně formuje práce strany z hlediska dlouhodobější prognózy, z hlediska perspektivnosti a koncepčnosti práce strany. Třeba se na návrh dívat tak, že sledujeme postřehnout, že ústřední výbor KSČ je postaven před některé nové problémy, které v období před vypracováním linie XIII. sjezdu strany i na samém XIII. sjezdu strany nebyly v té poloze, v jaké jsou dnes. Chceme vyjádřit tu myšlenku, že období je charakterizováno tím, že naše strana pokročila dále jednak v poznání, jednak ve vývoji naší společnosti, a proto v tomto návrhu akčního programu snažíme se postřehnout některé tyto momenty, aby posloužily k tomu, jednak aby ústřední výbor strany a další instituce mohly vypracovat své programy, respektující současný vztah vývoje naší společnosti, a abychom mohli tímto založit, nebo přesněji načrtnout to, že naše strana potřebuje v dalším období soustřeďovat pozornost na vypracování dlouhodobější prognózy, dlouhodobějšího programu činnosti naší strany.

Jde o to, že v tomto programu jsme chtěli postřehnout tu skutečnost, že období mezi sjezdy je obdobím nejenom plnění generální linie strany, schválené na předcházejícím sjezdu, ale i obdobím, kde se formuje nová linie, obdobím, ve kterém se formují nové úkoly, které nazrávají a které vedou k přípravě dalšího sjezdu. Tudíž některé nové momenty, které jsou v tomto programu, vycházejí z toho, že je snaha postřehnout to, že v období po XIII. sjezdu se formují nové úkoly, nové problémy, před kterými strana stojí, a je třeba chápat tento akční program jako určitý opěrný bod, východisko, které by mělo přispět k tomu, aby ústřední výbor mohl, opíraje se o tento návrh akčního programu, formovat linii a úkoly pro přípravu XIV. sjezdu strany, i když další úkoly, vyplývající z návrhu akčního programu, přijdou v dalším období.

Snažili jsme se i tento otevřený akční program předložit plénu ÚV strany, sledujícíce to, aby plenární zasedání ÚV strany se dále neodkládalo.

Chtěl bych i v tomto úvodním slově říci jednu myšlenku, o které jsem vás informoval i na předcházejících schůzích předsednictva ÚV strany, že jsme vycházeli z toho, aby prvé pracovní zasedání ÚV KSČ po lednovém plénu splnilo své poslání, že skutečně musí být svoláno tehdy a v té době, když předsednictvo ÚV strany může předložit ústřednímu výboru a tím i celé straně obsahovou stránku práce a další postup ÚV strany, aby i ve stranickém aktivu a v celé straně bylo skutečně jasno, že ani na říjnovém plénu ÚV, ani na prosincovém a na lednovém plénu ÚV nešlo o nic jiného než o postřehnutí a o zformování některých nových úkolů, před kterými stojí naše KSČ.

Proto jsme se snažili, soudruzi, vést práce tak, aby plenární zasedání ÚV, prvé pracovní po lednovém plénu, nebylo jen k některým kádrovým opatřením, na která z té nebo jiné pozice je vyvinut

poměrně velký tlak, vedený zřejmě dobrou snahou pomoci ústřednímu výboru řešit některé závažné problémy v uskutečňování politiky KSČ.

Chtěl bych předsednictvo informovat o tom, že jsme se hluboko zamýšleli nad tím, zdali skutečně urychleně nebo ještě dříve svolat plenární zasedání ÚV bez této obsahové stránky věci. Shodli jsme se v tom, že by byl skutečně vážně poškozen zájem strany v tom, že celá veřejnost a celá naše strana očekává, že prvé zasedání ÚV zformuluje nové úkoly, a tudíž se soustředí pozornost celé strany na sjednocování postupu naší strany a stmelování řad KSČ nejen na tom, že provede taková nebo jiná kádrová opatření, ale že jde skutečně o to, aby předstoupil před naši stranu s formulováním akčního programu, i když není možné, aby to byl dokonalý akční program, aby bylo v naší straně jasno, že jde především o obsahovou stránku práce strany, že jde skutečně o postřehnutí politiky KSČ v dané etapě naší socialistické výstavby.

Vycházeli jsme z toho, že úspěch v jednání ÚV strany, ale zejména že vědomí drtivé masy členů naší komunistické strany jsou orientovány tak, že se čeká, jak se zformují, jak se nastolí hlavní úkoly postupu práce našeho ÚV strany.

To jsem chtěl říci, soudruzi, úvodem při zahájení jednání k tomuto programu a těmito posledními poznámkami zdůvodnit ještě jednou to, proč jsme vedeni snahou první jednání ústředního výboru strany konat ve spojitosti s obsahovými stránkami práce naší strany. Tolik úvodem.

Prosím soudruha Koldra, aby uvedl další poznámky.

Kolder: Při zpracování této varianty jsme vycházeli z diskuse, která zde byla. Komise vzala v úvahu připomínky, dále písemná vyjádření všech oddělení ÚV a připomínky vzešlé v jednotlivých pracovních skupinách, jež byly pro tento účel ustaveny. Měli jsme k dispozici připomínky pro přípravu akčního programu ve vládě, komunisté návrh projednali. Rovněž osobní písemné připomínky členů předsednictva soudruhů Novotného, Dolanského, Chudíka, Špačka, Pillera a ještě dalších. Text návrhu byl projednán v komisích ÚV za účasti členů ÚV a kandidátů ÚV včetně ÚKRR. Jejich schůze se konaly do 10. března, z těchto důvodů jsme nemohli některé podněty z okresních konferencí zpracovat. Musíme některé tyto připomínky vzít v úvahu. Proto jsme vyjádřili stanovisko v příloze »Stanovisko redakční komise«.

Nyní několik poznámek. Další problém při práci na akčním programu spatřuji v následujících otázkách.

Vycházeli jsme z diskusí, které byly zde v jednotlivých komisích, aby návrh byl daleko stručnější a údernější, zejména pro veřejnost. Takový pokus jsme udělali, požádal jsem s. Galušku, aby zpracoval takovou variantu, který by byla stručnější. Obdržel jsem ji včera, předložím ji ještě předsednictvu a řídicí komisi ÚV, která byla zpracováním akčního programu pověřena s tím, že návrhová komise může pracovat se dvěma variantami, s tím, že některé myšlenky, které tam nebylo možno pojmout, je možno využít pro další práci. Myslím, že k této otázce bychom se vrátili na samotném plénu.

Za druhé, v současné politické situaci podle mého názoru úvodní pasáž prvé kapitoly neodpovídá na řadu aktuálních politických otázek, protože text této části byl předložen po jednání předsednictva 18. února. Je třeba tyto pasáže formulovat stručněji a jasně a zároveň doplnit tuto pasáž o politické stanovisko v dnešní situaci a jejím dalším vývoji. Je možné, že se to promítne do úvodní kapitoly, nebo to promítnout v souvislosti s přijatým usnesením ÚV KSČ k akčnímu programu. Buďto zde to promítneme do akčního programu, nebo to dáme do usnesení ÚV k akčnímu programu, kde bychom reagovali na situaci.

K části druhé, o politickém systému, demokracii, je nutno v dnešní situaci zaujmout zcela konkrétní stanovisko k politickým stranám Národní fronty. Předsednictvo ÚV i plénum ÚV by měly v této věci jasně rozhodnout o konkrétním postupu, který by zabránil vysloveně politickému tlaku na vytvoření opoziční samostatné strany. Mluvilo se o podpoře politiky KSČ po lednovém plénu, o jednotném postupu, o tom, že proti demokratické socialistické jednotě se žádná ze stran NF nikdy nedá zneužít, v této jednotě všechny strany budou zachovávat postavení vzájemných partnerů.

Je překonána i pasáž o ČSM a bude potřeba k některým otázkám zaujmout nové stanovisko.

Dále je tady otázka státoprávního uspořádání. Navrhujeme věci, jak jsou formulovány, s tím, že existují názory na federativní uspořádání. Myslím, že v této otázce bychom měli ve východiscích pro plénum zaujmout jednoznačné stanovisko.

Za čtvrté, část III, národní hospodářství a životní úroveň, mělo by předsednictvo zajistit jednotný postup komunistů v ROH tak, aby ROH nebylo přímou polemikou s akčním programem strany. Proto jsme také soudruhům tento návrh akčního programu dali na plenární zasedání ÚRO, byl tam prodiskutován a na samém plénu projednán.

Za páté, předsednictvo by mělo rozhodnout o postupu při projednávání akčního programu. S ohledem na rozhodnutí o svolání pléna jsme tento pracovní materiál rozeslali členům a kandidátům ÚV s tím, že na stanovisko předsednictva k tomuto pracovnímu materiálu je možno vzít zřetel v referátu nebo je dát jako stanovisko členům ÚV.

Ještě před projednáním v plénu ÚV myslím, že by bylo rozumné, abychom znali stanoviska komunistů v předsednictvu NS, SNR, ve vládě, v ÚV NF a v ÚRO se žádostí, abychom jejich stanoviska obdrželi před závěrem pléna ÚV, a bude třeba uvážit výsledky diskuse na plénu pro konečný text programu.

Dále bude třeba v předsednictvu rozhodnout, jak na plénu ÚV budeme postupovat, zda přijmeme akční program jako návrh s tím, aby bylo možno se k němu vyjádřit a pak ho uzavřít, nebo s tím, že návrh akčního programu bude projednán se státními a politickými složkami, že zůstane jako dokument otevřený a bude to pracovní program pro krajské konference a pro státní a hospodářské složky. Vycházím z jednoznačného požadavku, který byl na okresních konferencích strany, že je potřebné, aby se strana k tomuto dokumentu před uzavřením vyslovila. Nemyslím, že by schůze měla být dlouhá, protože diskuse k akčnímu programu běží v jistých směrech. Dávám v úvahu, aby se využilo po plénu všech prostředků, zejména aktivu členů strany, a zajistit zástupce ÚV na těchto aktivech. Dávám v úvahu, aby plénum doporučilo, aby se po plénu konal stranický aktiv buď pražské stranické organizace za účasti stranických organizací jednotlivých krajů tak, abychom po plénu ÚV mohli vystoupit, věci objasnit, prodiskutovat a využít prostředků hromadného působení, aby ústřední výbor prostřednictvím tohoto aktivu předstoupil před stranu s tím, že - představoval bych si to tak, že by byl úvodní referát a jednotlivé pasáže by mohli rozebírat jednotliví členové předsednictva. Myslím, že tato věc je politicky důležitá, s tím, že by mohly následovat akce v krajích, okresech, závodech atd. Myslím, že je třeba do týdne po publikování programu zajistit tyto věci v ÚV NF s tím, že by z toho měl vzejít stručný politický dokument Národní fronty, přijatý všemi složkami NF, zejména ostatními politickými stranami, a tento program vyhlásit jako volební program. To by mělo být jako jisté prohlášení, které by to neopakovalo v těch podrobnostech. Druhá možnost, myslím, že jestliže chceme rozvinout práci NF, že by Národní fronta pod vedením [komunistické] strany s takovým prohlášením vystoupila v Národním shromáždění. Myslím, že naši soudruzi ve vládě, vycházejíce z toho, co se tam projednává, by měli vyjít s akčním programem vlády na zasedání Národního shromáždění. Když nebude následovat podrobnější akce naší vlády, bude ten dokument vystaven tomu, že je všeobecný. Myslím si, že by mohla vláda rozpracovat, navazujíc na tento dokument, akční program Národní fronty, který by vyjadřoval programové úkoly, abychom do voleb šli se dvěma základními dokumenty. To znamená dokumentem schváleným stranou a dokumentem, kterým by se vyjadřovala pozice a stanovisko Národní fronty a akční program vlády, který by vycházel z toho. Dávám v úvahu toto, že by to umožnilo, aby se sjednotily všechny síly společnosti i při této realizaci, s tím, že ve vládním akčním programu by mohly být termíny, kdy které věci budou řešeny. To vyplývá z určitého časového harmonogramu.

Šimůnek: Chtěl bych upozornit na jednu zkušenost, kterou jsem načerpal na okresní konferenci v Pardubicích. Pokud jsem hovořil o zasedání ústředního výboru, byla tomu věnována velká pozornost. Jakmile jsem přešel k výkladu akčního programu, pozornost ochabla, a proto po přestávce jsem svůj výklad poněkud zkrátil. Soudruzi říkali k tomuto materiálu, že to je poněkud povšechné, že to je známé atd.

Špaček: Já se chci vyjádřit ani ne tak k návrhu, ale ke způsobu projednávání především. Domnívám se, že plénu ústředního výboru by měly být předloženy oba návrhy, i ten druhý, o kterém hovoří soudruh Kolder, ne ovšem s tím, že by se schválil jeden, ale že by se schválily oba dva. Jeden jako takové skutečné programové politické prohlášení a druhý v této podobě, jak je zatím zpracován. Myslím,

že v této podobě to potřebujeme jednak pro sebe, jednak pro aktiv, ale pro širší vrstvy lidí potřebujeme soustředit to prohlášení na ty základní otázky, které hýbou celou společností. Čili takhle si myslím, že by se měly věci udělat.

Za druhé myslím, že bychom měli ne ten akční program teď schválit předběžně a dát do diskuse a znovu se k němu vracet, ale schválit jako akční program, přičemž zdůrazníme, že ho považujeme za program otevřený, že ho považujeme za určité východisko a že samozřejmě v diskusi budeme dále řadu těchto otázek dopracovávat, znovu se k nim vracet. Já si totiž myslím, že bychom teď v této situaci, jaká je, abychom pustili tento program pouze jako návrh do diskuse, a že se určitě nic nezmění na té nestabilitě situace. Naopak ke změně směrem k postupu stability potřebujeme pracovat s určitým pevným východiskem. Můžeme to dobře vyjádřit, tu otevřenost akčního programu. S tím souvisí další otázka. My jsme hovořili před časem v předsednictvu o tom, že se dá tento akční program k vyjádření různým institucím. Dal se vládě, Národnímu shromáždění, aby se vyjádřily. Plénum ústředního výboru by mělo dostat stanoviska těchto orgánů. Úkolem té skupiny, která bude provádět redakci stanovisek, která už známe, a může se dát do práce, a tato skupina by si mohla už všechny tyto věci připravovat, a to považují za správné ze všech stanovisek dát připomínky do akčního programu a tam je zapracovat.

Druhá skupina připomínek, pokud jde o způsob projednávání po plénu ústředního výboru, a já si myslím, že bychom to měli rozdělit na dva základní směry. V tomto směru doporučuji připravit návrh na usnesení:

1. Že by skutečně měl být tento akční program vystoupením s. Dubčeka a předložen plénu ústředního výboru Národní fronty jako návrh strany pro práci celé Národní fronty s žádostí, aby se celá Národní fronta k němu připojila. Myslím, že bychom měli udělat jednu věc, že bychom do ústředního výboru Národní fronty měli pro toto zasedání zařadit ty tvůrčí svazy umělecké. Stanovisko tady je a souvisí to s dopisem, který má být projednáván v příští schůzi předsednictva. Domnívám se, že to je požadavek správný a že tyto tvůrčí svazy patří do Národní fronty. Jde mi o to, že bychom měli tímto způsobem tento akční program předložit do Národní fronty.

Dále doporučuji dohodovat se s ústředními výbory ostatních politických stran, aby ihned po ústředním výboru Národní fronty se sešly tyto politické strany a k akčnímu programu se přihlásily. Jde mi o to, že v těchto stranách je určité pozdvižení a projednáním akčního programu a jejich přihlášením se k akčnímu programu můžeme toto určité pozdvižení zregulovat do celkového proudu, který v demokratizaci našeho života my předpokládáme, aby to nepřekročilo do těch mezí, které předpokládají některé extrémní živly i v těchto stranách. Považuji to za mimořádně důležité. Myslím, že by to mělo být, že bychom se skutečně podívali na formulaci a že by to mohl být důležitý akt, který by nás zbavil nebezpečí, že tito lidé, kteří to myslí upřímně, že by se jim vymkly věci z rukou.

Druhá věc - doporučoval bych potom ne uložit komunistům ve vládě, v Národním shromáždění atd., aby z akčního programu zpracovali svůj program, ale po projednání v Národní frontě soudruh Dubček jménem Národní fronty by měl vystoupit v parlamentu a jménem KSČ předložit tento akční program k projednání parlamentu jako nejvyššímu zastupitelskému orgánu a na základě tohoto projednání v parlamentu potom pracovat na to, co se v usnesení předpokládá, například vlastní program vlády. Dal bych skutečně na prvé místo Národní frontu a parlament jako prostě nejvyšší zastupitelský orgán. Vycházím z toho, že teď v diskusi se nedostávají již do popředí otázky, řekl bych vnitřní demokratizace strany, ale demokratizace celého společenského života, a že bychom měli aktivu tímto způsobem na tuto otázku odpovědět. Za ten druhý základní směr považuji stranu. My se musíme intenzivně věnovat straně. Myslím, že je to chyba, že nedošlo k vyslání toho aktivu alespoň do některých míst, jak jsme posledně v předsednictvu mluvili, že již ten aktiv nesedí na okresech; podívejte se, teď hlavní věci jdou přes masové komunikační prostředky - já vím, strana byla soustředěna na okresní konference -, ale máme půl týdne po konferencích za sebou a teď se musíme skutečně věnovat straně, jinak ty komunisty nezorganizujeme. Myslím, že skutečně by nebylo potřeba čekat až po plénu ÚV, ale alespoň do míst, kde cítíme největší dezorientaci, že by měl ten aktiv být vyslán, aby tam již přes neděli byl, já to chci s našimi soudruhy projednat, zítra již u nás máme poradu vedoucích tajemníků KV. Myslím, že bychom měli udělat aktiv tady v Praze, třeba po obvodech, v Brně celoměstský, ve velkých závodech. Ne jít jenom tradičními

cestami, ale jít touto cestou a současně jít na takové rozhodující posty hned po plénu ÚV, abychom skutečně začali tu stranu organizovat.

Má to ještě jednu stránku. My teď musíme masové komunikační prostředky do těchto zdrojů informací zařadit. Projednání akčního programu na těchto shromážděních, to musí být hned po plénu hlavním zdrojem informací, jinak zase vytvoříme prostor pro pitvače toho akčního programu ještě dříve, než se s ním začne seznamovat veřejnost. Tím nemyslím, že bychom měli zastavit diskusi o tom, jak dále jednotlivé stránky akčního programu rozvíjet. Ale jde o to, aby od prvního dne po plénu byla tato odpověď, to podle mého názoru vyžaduje skutečně jít do strany, jít na takovéto shromáždění stranického aktivu a potom hned na členské schůze, abychom mohli tu stranu kolem toho akčního programu soustředit.

Bilak: Politická diskuse se rozrůstá, ukazuje se velký klad této diskuse, ale současně je třeba vidět i nedobré jevy, což je určitým průvodním jevem, že se ochromuje dost činnost aparátu - stranického i národních výborů. Vzniká značná nejistota - nejistota Bezpečnosti i složek vojsk v pohraničí. Nejistota proto, že i na okresních konferencích se ukazovalo, že je sice výborná věc kritičnost, tajnost voleb, která se ukázala, a mohlo by se říci, že značné vítězství [je] v tom, že velká většina byla zvolena v tajných volbách. Sem tam propadl některý tajemník. Ale jedno, co vyvolává nejistotu, že to není žádná existence, který tajemník se nechá zvolit na dva roky a za dva roky ho znovu odstraníme, protože někomu se nebude líbit.

Opakuji, že je to přechodné období, ale vyvolává to velkou nejistotu ke kvalifikovaným lidem, kteří mají pomoci volenému orgánu. Nové okresní výbory mají větší morální kredit, poněvadž byli v těchto kritických dobách soudruzi ustanoveni do funkcí. Došlo ke konstelaci nových politických sil s větším kreditem. Po linii národních výborů to není. Když se odloží volby do národních výborů, tak to ochromí činnost. Každý tajemník není ochoten dál pracovat, když ví, že tam nebude. Je demokratičtější, když mohou si v obcích pozměnit kandidátku. Nedovezou se tam lidi odjinud a vyberou si podle svého. Vcelku se objevuje a narůstá [heslo] »Národní výbory bez komunistů«. Na vesnici jsou ti, kteří dělali združstevňování a jiní, kdo je na vesnici, má nějaký šrám na sobě. Myslím, že je třeba zvážit, jestliže budeme agitovat za odklad voleb, čeho tím dosáhneme. Na okresech by nyní chtěli diskutovat ke konkrétním věcem.

Hendrych: Pokud jde o Národní frontu. Myslím, že Národní frontu máme plně využít, a to zejména politicky. Pokud jde o její institucionální postavení a zařazení atd., k tomu se můžeme vrátit, teď však ji hlavně politicky využít. Souhlasím s tím, co říkal s. Kolder, abychom ji teď zaktivizovali v souvislosti s akčním programem a za druhé, abychom ji využili pro podporu politiky strany. Včera s. Dubček - a já jsem tomu byl přítomen - jednal s národněsocialistickou stranou. Jednak vnitrostranický tlak, který spočívá v tom, že by chtěli, aby se jejich strana více ukázala, že je potřeba více ukázat její postavení, a jednak zvnějšku tlak kritiky, proč se neprojeví. V souvislosti s tím je jejich pozice a práce zlehčována. Pak je samozřejmě jistý tlak zprava, který směřuje k tomu, aby strana vystoupila jako opoziční, a tendence návratu ke koalici.

V této situaci je nezbytné, abychom v akčním programu - a navrhuje to také právní komise - pozici těchto stran zafixovali. Když včera Neuman se smířil, když zatím nemůžeme jít dál, to nevím, smířili by se s formulací, že Národní fronta vedle sociálního postavení je nestátní organizace sdružující politické strany, společenské a zájmové organizace. Tím, že by se neřeklo »politické strany«, aby nevznikl dojem, že s politickými stranami vůbec nepočítáme.

K otázce, jestli politické strany nebo ne. V současné situaci při existenci těchto stran je naprosto nereálné vyjít při akčním programu s platformou jedné strany. To by nebylo možné ani reálné. Přitom myslím, když tu budou záruky spolupráce s komunistickou stranou, že můžeme těmto stranám přece jen poněkud rozšířit prostor. Protože jinak jejich existence za tohoto stavu je taková, že nám lidé nevěří. Říkají, máte to jenom pro parádu. Tuto věc myslím by nebylo dobře zatím do akčního programu v celé šíři dávat. Předsednictvo se k ní bude muset vrátit po plénu ÚV.

Poznámku k společenským organizacím. Myslím, že vývoj, jaký je - když to tak posuzujeme a když se abstrahuje od krajností - vyplývá vcelku ze společenské situace. Že takovéto mechanické

sjednocení při chybách, které se dělaly v těchto organizacích, a přitom že jsme nenašli v řadě organizací správný přístup, je zde přirozený [?], a že se teď začínají více projevovat masové jevy. Teď se nám ty věci projevují ve Svazarmu, je tam otázka autoklubu, který se Svazarmem nemá mnoho společného, jsou tu určité tendence, ke kterým bude předsednictvo muset zaujmout stanovisko. Musíme s tím počítat i pokud jde o ČSM. Myslím, že rozhodující je, pokud jde o ČSM, aby právě určitý federativní systém zabezpečoval jednotu s tím, že je zde opravdu daleko více nutná jednotící politická síla. Proto si myslím, že Národní fronta v tomto období musí sehrát svou úlohu. Pokud jde o mládež, jsou také návrhy, aby bylo zřízeno ministerstvo mládeže. Všechny tyto návrhy je třeba přezkoumat, myslím, že by šlo spíše o péči o mládež nebo podobně. Ale tím více je třeba aktivizovat Národní frontu.

Laštovička: Druhý významný politický problém je Národní fronta. Domnívám se, že Národní fronta má setrvačnost z dob po únoru 1948. Tenkrát byla jiná struktura společnosti, obrozená Národní fronta měla v konkrétní třídní struktuře určité konkrétní úkoly. Tam se zformulovalo její poslání a ona na tom žije. To se změnilo, tudíž také v poslání se něco změnilo a teď se objevují krizové situace a vnitřní tlak. Informoval mě Plojhar, když byla společná schůze s vládou. Je z toho vývoje, který se objevuje v lidové straně a zejména v mírovém hnutí duchovenstva, velmi zneklidněn. Tomášek je velmi aktivní, chtějí toto hnutí přeměnit na mírové hnutí katolíků, daleko překročit to duchovenstvo, chtějí mít nějakou konferenci, možná ve Svatovítském chrámu, chtějí tomu dát silný náboženský akcent a vytvořit z toho východisko ke konstituování silné lidové strany. Mají desítky přihlášek a jen čekají, kdy budou moci organizovat. Říká, že to jde proti nim osobně a samozřejmě se vynořují jiní lidé. Začínají se aktivizovat biskupové, žádají, aby byli uznáni biskupové, kteří byli ilegálně vysvěceni atd.

Novotný: Tomášek má článek v Literárních listech.

Laštovička: Informuji jen o tom, co mi říkal Plojhar, aniž bych z toho dělal poplašné závěry.

Domnívám se, že bychom měli nyní urychleně provést teoretickou práci, která by prozkoumala na základě změněných podmínek jiné struktury společnosti, jiných základních úkolů, které máme, jaké poslání mají mít tyto politické strany. K čemu mají sloužit, když se přihlásí k našemu programu rozvoje socialistické společnosti, co konkrétně ony mají za poslání. To by měly ony vědět, to poslání by se mělo prorazit, propagovat a na základě toho sepnout lidi a říci - jsou potřebné či nejsou potřebné, v čem jsou potřebné. To není věc nahodilé úvahy, ale velmi solidní vědecké studie a rozboru. Odkládat to nelze, život to staví a je třeba odpovědět co hned dělat, jak odpovídat. Takový impulz by se měl dát, aby se tyto otázky urychleně přezkoumaly a vyřešily. V tomto rámci musí být velmi výrazně řečeno, jaká je úloha a poslání komunistické strany v soustavě Národní fronty. O postavení strany hovoříme, ale je otázkou, jestli to v těchto souvislostech nevyžaduje další úvahy.

Štrougal: Druhá věc, volby. Myslím, neupadejme do nějakých pseudodemokratických hesel odtrženě od společenské reality. Byl bych pro to, abychom některé věci posunuli směrem k demokratičnosti voleb, ale jsem proti absolutním hlediskům. Protože jestliže nastolíme věci tak, že pořadí zrušíme a řekneme, že nejvyšší počet hlasů rozhoduje, znamená to, že skutečně obavy aktivního jádra strany, aktivních, nejangažovanějších lidí v této společnosti, angažovaných pro socialismus, zvýšíme natolik, že [hrozí] nebezpečí vůbec oslabení praktického uplatňování vedoucí úlohy strany v místě. To je skutečností, že tito vysoce angažovaní lidé v této etapě té společenské reality dostanou méně hlasů nebo nějaké hlasy proti. A nejen oddělíme kůkol od pšenice, ale zaměříme v této velmi rozkolísané politické době věci proti angažovaným a aktivním lidem. A to je příliš nebezpečné, než abychom si hráli na demokracii, která je odtržená od věcí. Jsem pro uvážení pořadí pro poměrně náročné limity, ale nejsem pro absolutní hlediska. To by oslabilo vedoucí úlohu strany ve státě. Fakt je, že v aktivní části strany se projevují nesmírné obavy z tohoto hlediska. Jestli je nutný odklad, ale ten by měl být minimální.

To, co říkal s. Biľak, je fakt. Náš cíl přece není ideální volební zákon. Náš cíl je provést v této etapě optimálně demokratické volby. Nepropadejme jednostrannostem, to bychom se mohli dopustit velmi vážných omylů.

Státoprávní uspořádání - poslední připomínka. Byl jsem toho názoru, že vytyčíme odstranění deformace asymetrického modelu s tím, že propracujeme otázky dalšího vývoje do roku 1970. Teď jsme v jiné situaci. V situaci, kdy se zdá, že na Slovensku je taková politická nejistota nebo taková situace, že

ten asymetrický model je politicky nepřijatelný. Musíme vzít tuto realitu v úvahu, a to, co nám to může udělat v českých krajích. Ta veřejnost na to není připravena. Ty naše věci po plénu šly v linii košického programu. Přišel jsem na libereckou konferenci a viděl jsem, jak to v kuloárech hrálo. Ustupujete od Košického vládního programu. Řeknu na obhajobu federativních věcí. Ten asymetrický model v podmínkách nové soustavy řízení a v těch konkrétních ekonomických podmínkách Slovenska a českých krajích je neudržitelný. To povede k řadě výjimek. Federativní způsob vyhovuje podmínkám nové soustavy do budoucna. Nesouhlasím úplně se soudruhům Vaculíkem, že asymetrický model neposkytoval možnost vytváření rovnoprávnosti. Určitě se vyžívá za otázkou požadavku nové soustavy řízení.

Tyto argumenty, proto o tom mluvím, musíme položit na stůl a musíme k této citlivé otázce argumentačně velmi jasně přistupovat, poněvadž je to věc aspoň v českých krajích velmi citlivá.

Koucký: Pokud jde o otázku stran Národní fronty, myslím, že v tomto akčním programu nemůže jít o nějaký perspektivní principiální model, který jsme schopni dát, ale musíme se vypořádat s taktickými úkoly, které v dnešním období určité aktivizace stran tlačí na vytvoření opoziční strany. Je třeba najít optimální formulaci jak těmto požadavkům předejít, jak je podchytit a v daném historickém rámci těchto stran jejich aktivizace správně využít, respektive svést ji do správného řečiště.

K té otázce symetrického a asymetrického modelu, ať soudruzi vidí, jaká je situace na Slovensku, nemůžeme se postavit proti ní, to by bylo velmi krátkozraké. Vyhnul bych se některým alternativám, které jsou na stránce 30, že při zřízení nového slovenského orgánu se navrhuje dublování dnešních státních orgánů, i když nebudou mít dlouhého trvání. Abychom nedělali přechodná opatření, která bychom museli měnit. Budeme muset dělat vysvětlovací práci mezi českým obyvatelstvem i z hlediska českého národního vědomí. Tomu se nevěnovala pozornost, protože ten dnešní model vyhovoval a nechápala se některá jeho velmi vážná úskalí. Měla by se tam dát jasněji otázka národního hospodářství.

Je třeba položit velký důraz na kampaň po plénu ÚV. Je třeba přejít k velké masové politické ofenzivě, kterou ovšem nezvládneme jenom pomocí stranického aktivu, jestliže se do toho nevloží prostředky masového působení. Veškerý aktiv a schůze by nám potom nebyly nic platné. Vést přípravu po linii rozhlasu, televize a tisku, aby tady byl jednotný pozitivní tón směrem k dalšímu rozpracování a realizaci.

K volbám. Jestli je odkládat, tak nanejvýš na konec pololetí. Opravdu je třeba trvat na zásadě oddělených voleb do NV a NS. Pokud jde o otázky pořadí, nelze v žádném případě připustit systém volných kandidátek, jenom určité změny v pořadí.

Dolanský: Teď k formulaci o vedoucí úloze strany, já ji považuji za správnou, to je ale věc, v níž musíme stát podle mého názoru úplně pevně. Vedoucí úloha strany se vším, co [k] tomu patří, včetně demokratického centralismu... odpovědnost straně za to, jak politiku strany budou zabezpečovat. Což chybí a mělo by se doplnit, to je na straně 19 a to je základní pozice, které se strana nemůže vzdát. Doporučoval bych přitom jasně vyjádřit, že cesta rozvoje v naší socialistické demokracii je cestou rozšiřování samosprávných prvků, demokratických forem společenského života za podmínky jediné vedoucí strany. Řeknu otevřeně, že se bojím, jestli to nenarazí. To musíme s nimi probíjet a narazíme na odpor dvou stran. Tady o tom mluvil s. Laštovička, o hemžení lidovců. Já jsem slyšel, že mají lidovci 60 tisíc nových přihlášek. Na to musíme dát pozor. Myslím, že tohle musíme tady udržet.

Kolder: Jak si to představuješ udržet?

Dolanský: Přesvědčit je o tom.

Kolder: Oni Neumana a Plojgara sundají.

Dolanský: To je právě to, kde já myslím, a já jsem na to upozorňoval a mám dojem, že tento problém není dostatečně zpopularizován. To souvisí s tím, že dnes nemáme antagonistické třídy, a souvisí to s tím, že ta společenská struktura je dnes jiná a není zapotřebí více stran než dříve, protože si to dříve dělali kapitalisté a tuto argumentaci nám musí pochopit i Neuman a Plojhar, že o to neběží. Musíme přesvědčit tyto strany a pak musíme docela jasně vysvětlit, v čem spočívá a záleží vedoucí úloha [komunistické] strany, přesvědčit, že vedoucí úloha nezáleží v tom, že jsem správce nějakého monopolu. Nezáleží v tom, že strana stojí nad společností a strana je neoddelitelnou součástí celé společnosti. To je to, co se ozývá. Při úpravě ústavy je potřeba, aby tam bylo vyškrtáno, že strana je vedoucí silou. Ať tohle

vyškrtnou. Kdybychom to udělali, měli by lepší pozice. Já to vidím u lidí, když jsme opakovali v televizi ten proces, který jsme zakázali před čtyřmi lety, ale já jsem to již zapomněl, oč tam šlo. Tam ty věci neumějí vysvětlit. To se dá daleko jasněji vysvětlit, ale musí to jít s druhými věcmi. Kupříkladu tady mi to dnes napadlo, jak to vypadá s tou katolickou církví. Já bych tam velmi široce řekl, jak to je s náboženskou svobodou. To bych tam dal, kde mluvíme o občanských právech, že se jim nepletete do těchto věcí. Já bych řekl, proč to tady najednou říkám. Když to chtějí zneužít, a to se tam dalo do manifestu. Tam budou nějaké věci, které nemůžeme akceptovat. Že tady například není svoboda náboženského vyznání, je to napsáno, to bych zdůraznil.

Také vyjasnit, po čem se pořád volá, že prostě cestou tady není nějaká opoziční strana, ale ani obnova aktivity dnešních stran Národní fronty jako samo[sta]tných politických proudů. Souhlasím s tím, co říká soudruh Laštovička, to nestačíme dát do ústředního výboru přirozeně, ale my se musíme zamyslet, jak teď zařadíme Národní frontu do celého tohoto procesu demokratizace.

Dubček: Mnoho jsme hovořili k akčnímu programu, omezil bych se jen na několik poznámek ke státoprávnímu uspořádání. Myslím, že ve státoprávním uspořádání v akčním programu je třeba nastolit k řešení v současném období již v nynějších volbách do národních výborů a Národního shromáždění nápravu chyb a nedostatků v uspořádání slovenských národních orgánů. V této etapě - zdůrazňuji - v tomto období, myslím, že bychom v akčním programu měli řešit úkoly vyplývající z nynějšího modelu, z nynějšího systému, ve kterém se výrazně projeví samosprávní funkce Slovenské národní rady. Zvláště bych chtěl zdůraznit tu myšlenku a úlohu, která je jednou z nejdůležitějších příčin, proč se vyvinul a i v minulých obdobích vyvíjel velký tlak na jiné, důslednější uspořádání slovenských národních orgánů. Z jedné strany jsou to různé časté změny, určitá nejistota, deformace, které z hlediska toho nastaly, ale osobně si myslím, že hlavně proto, že se v dosavadních různých úpravách uspořádání slovenských národních orgánů nikdy nepodařilo naplnit to rozhodující, co je již ústavně zakotveno. Mluví jen v poznámkách, nemám připraveno písemné stanovisko. Ale chci říci - nevím, jestli se dobře pamatují, ale tak nějak je formulována úloha našeho státoprávního uspořádání -, že jde o stát dvou rovnoprávných národů. Pokud jde o úlohu slovenských národních orgánů, vždy se zdůrazňovalo v těchto ústavních zákonech, že jde o správu takových věcí ze strany slovenských národních orgánů, které především budou řešit úkoly národní a regionální povahy. V dosavadním období vývoje nikdy nebylo specifikováno ani ustanoveno, co je to národní a co je to regionální, a protože to nebylo uděláno, nemohly být vyvozeny dostatečné a správné závěry k činnosti slovenských národních orgánů. Pak zvýšení těchto úkolů národní a regionální povahy se nedostalo do kompetence a pravomoci slovenských národních orgánů a v tom byl určitý rozpor. Z jedné strany v obsahu, který byl zakotven v této klíčové tezi v našem vrcholném zákonodárství, a v praxi, která se uplatňovala v činnosti a uspořádání slovenských národních orgánů.

V této souvislosti jsem říkal, že při těchto volbách je nutné naplnit úlohu SNR, kde se výrazně projevují samosprávní funkce. Funkce SNR v oblasti národní a regionální, ale zvláště bych chtěl podtrhnout nutnost správného pohledu, analýzy a potom i praktického naplnění obsahové činnosti ve státoprávním uspořádání, které se rozhodně musí opírat o integrační základ a další integrační tendence v oblasti celostátní ekonomiky.

Samozřejmě není možné dnes na předsednictvu hned dopracovat tento úkol. Proč to však zdůrazňuji? To jsou významné klíčové pozice z hlediska dalšího integračního procesu v oblasti průmyslu, v oblasti ekonomiky atd. Postřehnout, analyzovat praktické uplatnění tohoto progresu, který budeme muset v dalším období dále podporovat, dále prohlubovat. V tomto směru asi půjde tento vývoj a ne v nějakém oslabování těchto jednotlivých článků. To je nejdůležitější, rozhodující, klíčový problém, ve kterém je třeba mít z hlediska obsahového jasno jak tyto věci uspořádat, protože potom v otázkách národních a regionálních, tam je to daleko snadnější pochopit a uspořádat.

V této souvislosti je správný požadavek, a my jsme v předcházejících jednáních předsednictva ÚV zakotvili potřebu analýzy různých úvah státoprávního uspořádání a v této souvislosti se tam hovoří i o prozkoumání a provedení analýzy federativní formy státoprávního uspořádání. Proto je správné i v tomto akčním programu založit úkol vývoje státoprávního uspořádání, doslova bych řekl založit úkol vývoje státoprávního uspořádání opírajícího se o rovnost našich národů.

Co mám na zřeteli? Neztracuji myšlenku, obsah i formu federativního státoprávního uspořádání, ale protože mluvíme o akčním programu, o současných úkolech, je třeba dát tuto federativní formu jako úlohu k analýze, zkoumání, rozpracování apod. Aby bylo jasné, že máme založit nějaký vývoj, ve kterém budeme zkoumat ty vztahové věci toho uspořádání, ke kterému se můžeme další analýzou, dalším hlubším poznáním dopracovat i z hlediska poznání a praktického uplatnění.

Chtěl bych se dotknout jedné myšlenky. Myslím, že se toho dotkl soudruh Biľak a v trochu jiné podobě k tomu hovořil soudruh Koucký. Já bych chtěl k tomu říci svůj názor, stanovisko nebo určitý postřeh. Velmi dobře znám myšlenky, mentalitu, smýšlení stranického aktivu na Slovensku, lidí, národa atd. Nechci se vracet k poznáním, ke kterým tam soudruzi rychleji dospívají i z hlediska deformací nebo dopracování a naplnění předcházejícího modelu atd. Ale jedno, co, abych tak řekl, pozorujeme v politických náladách, smýšlení a hloubce poznání české strany tohoto státu, českých soudruhů, je myslím to, že úroveň poznání nebo smýšlení není stejná. Zřejmě to mohou daleko hlouběji poznat i soudruzi v ústředním výboru a i zde v předsednictvu. Ale stavět řešení této otázky v propagandě, v praktickém řešení na tom, jak to asi zhruba s. Koucký říká, že musíme vycházet a brát v úvahu stanovisko slovenské části této jednotné republiky. Má to racionální jádro, ale má to v sobě skrytou určitou nedobrou myšlenku, která může ve vědomí českého člověka působit jako jakési vynucování nebo něco podobného. Chápu tuto věc jako komunista, že je to záležitost skutečně oboustranná. Záležitost poznání a dospění k jednotnému názoru obou částí této republiky. Jde nám o to, aby ve vědomí lidí, stranického aktivu, se upevňovalo vědomí československé státnosti, vědomí československého vlastenectví, československé příslušnosti. Proto zřejmě bude nutné tuto stránku vzít v úvahu a promyslet z hlediska časového řešení i formulace v akčním programu. Aby bylo jasné, že se tomu neuzavíráme, že se tomu nebráníme. Aby to nejen určitá část funkcionářského aktivu, ale všichni lidé, národy, pochopili, aby pochopili správnost řešení této věci. A oni to správně pochopí tehdy, když obsahovou stránku budou vidět, uvidí, jak bude co uspořádáno. Právě v tomto směru propagandistickém, politickovýchovném jsme mnoho dlužni. O tom se zde v předsednictvu nemusíme přesvědčovat. Je jisté, že v ohromné mase lidí českého národa není tato otázka dost jasná, ale působí určitý strach, obavy. Hovořím o tom v nejširším slova smyslu pojetí národa jako celku.

To má samozřejmě své příčiny. Možná, že není typické, co nyní řeknu. Na konferenci v Brně jsem slyšel takové názory. Víte, jak to bývá o přestávkách, když člověk vyjde ven; že nekončí diskuse, ale probíhá velmi intenzivně i v kuloárech. Desítky a desítky dotazů atd. Je velmi dobré vidět takový obrovský zájem o politiku strany v tomto období. V drtivé většině potvrdily konference, že byl správně pochopen postoj ÚV KSČ. Nebudu to rozebírat. Chtěl jsem se dotknout jiné věci. Od jednoho soudruha, který pracuje mnoho let ve straně, pochopil jsem, že jde skutečně o vážného komunistu, jsem dostal takovéto připomínky a dotazy. Dcera pracuje v baletu Slovenského národního divadla. Když dojde k federaci, bude tam moci zůstat, nebo musí jít pryč? Konstatuji tuto věc pouze jako fakt.

A další soudruzi mi říkali: Přečetli jsme si tvůj životopis, uspokojilo nás, že jsi vyrostl v komunistické rodině, domníváme se, že nemusíme pochybovat o tvém internacionálním smýšlení atd. Přece však, řekni nám, jak půjde vývoj na Slovensku. Soudruzi české národnosti, kteří tam pracují, nebudou muset odejít?

Možná, že to není typické. Ale myslím, že soudruzi, kteří tu žijí a znají situaci, vědí, že je to určitý faktor, který zde objektivně existuje. Mluvím o tom na podporu těch myšlenek a stanovisek, o kterých někteří soudruzi mluvili, zásadně se toho dotkl s. Biľak, že je nutno brát v úvahu oboustranné smýšlení našich národů a že je třeba v této oblasti propagandistické a vysvětlovací daleko více a účinněji pracovat. Velmi výstižně to charakterizoval a s patřičným zanícením i soudruh Dolanský. I já nechápu pohled na federativní uspořádání, že bychom se uzavírali této myšlence. Chápu to v pohledu většiny ostatních soudruhů. Chybí pro výchovnou a propagandistickou práci v dalším období obsahová stránka všech vztahů těchto federativních uspořádání. Potom zaujmout jednoznačné stanovisko, že takové řešení je správné a žádoucí.

Poznámka k volbám. Zastávám tak[ov]é stanovisko i z hlediska poznání okresních konferencí, že by neprospělo vcelku k politické konsolidaci v tomto státě, aby se volby odložily. Byly takové diskuse o

odložení i na stranických konferencích. Praxe potvrdila, že když jsme rozhodli, aby se okresní konference konaly ve stanoveném termínu, že se to ukázalo jako správné. Zvolily se nyní nové stranické orgány a myslím, že tyto nové stranické orgány mohou v dalším období zabezpečit správnost voleb. Myslím, že daleké odkládání provedení voleb na podzim by věci uškodilo a vyvolalo něco nežádoucího v tom, že na jedné straně se ustavily a nastoupily stranické orgány a současně s tím že se neustanovily státní orgány včetně národních výborů. Myslím, že zde pod tímto vlivem bychom se neubránili dalším požadavkům na případné další odložení voleb apod. Z hlediska konsolidování politické situace ve straně a státu by odložení voleb neprospělo. Přikláním se proto ke stanovisku, které zde vyslovil s. Sádovský a ostatní soudruzi, kteří se kloní k tomu, že by bylo třeba volby do národních výborů provést právě proto, že se ustanovily nové stranické orgány a máme bezprostředně před krajskými konferencemi a ty přispějí k tomu, aby tyto úkoly byly v dalším období účinněji zabezpečovány.

Myslím, že by bylo třeba připravit organizační opatření k zajištění pléna ÚV a k zabezpečení akčního programu. Myslím asi v tom duchu a pohledu, jak o tom hovořil soudruh Špaček. Bylo by třeba promyslet celou řadu opatření po linii stranických orgánů, nestranických orgánů a propagandy, abychom organizovaně nastoupili k zabezpečení těchto významných politických úkolů a využili je ke konsolidování stavu ve straně a státu.

K ČSM jen poznámku. Chybí nám, že jsme fyzicky nestačili zvládnout věci tak, aby byla provedena potřebná analýza a abychom nastolili organizovaněji řešení věcí v ČSM. Proto se toho nebudu dotýkat hlouběji, ale chtěl bych vyslovit svou myšlenku jen v tom, že si myslím, že z hlediska politického, protože jde o hnutí ČSM jako o politické hnutí a o politickou organizaci, završení tohoto hnutí by nemělo být odtrženo od názvu Československý svaz mládeže, to podtrhuji, neboť to má svůj smysl, má to svoji tradici i svůj obsah, a myslím si, že by mělo být završeno toto mládežnické hnutí v jednotě tohoto hnutí. To samozřejmě nemůže stát v protikladu nebo být zábranou uplatňování některých specifických prvků, které tu dozrály nebo vyvstaly v mládežnickém hnutí na školách nebo v některých jiných oblastech. Rozhodně si myslím, že by bylo třeba v akčním programu stát na pozicích jednotnosti tohoto mládežnického hnutí, že je to významná, klíčová a principiální politická otázka.

Myslím, že musíme v akčním programu, ale zejména v rozpracování jeho jednotlivých částí plněji postihnout ducha i obsah pojmání Národní fronty i v tom gottwaldovském pojmání, v tom dávnějším i v tom současném pojetí, co se nám tu nového vynořilo. Mám na zřeteli i to, když strana volala k jednotě Národní fronty, k boji na obranu této republiky na jejím sklonku, v období před začátkem druhé světové války. Mám na mysli určitého ducha Národní fronty nebo národněosvobozeneckého hnutí. Mám na zřeteli ducha této Národní fronty v období roku 1948. Avšak, soudruzi, i v období roku 1948 strana, ústřední výbor ne nějak formálně chápaly úlohu, místo a postavení Národní fronty. Myslím, že bylo chybou, že se v dalším období odešlo od praktické náplně, organizační struktury, od využití Národní fronty jako politické platformy k sjednocování všech sil v tomto státě pro socialistickou výstavbu. To bylo jen na újmu a na škodu věci. A odtud též plynou určité oprávněné politické potřeby a tlaky na to, aby tyto jiné politické strany, a máme čtyři, myslím, zůstaly i v tomto období na pozicích setrvání těchto politických stran, ale musí mít platformu této Národní fronty, kde mohou uplatnit své názory, své pohledy atd., aby cítily, že je tato strana potřebuje a že s nimi počítá.

Obdobné je to i ve vztahu ke společenským organizacím, zejména k jednotlivým svazům. V tom, co řekl podle mého názoru velmi výstižně s. Lenárt, vystihl jejich úlohu ve vztahu svazku strany a bezpartijních. Tuto záležitost Národní fronty, myslím, že je třeba promyslet tak, že i v dané etapě úloha Národní fronty má mít svou zvýšenou úlohu, místo a postavení v samém postavení Národní fronty, do které delegují své zástupce politické strany, společenské a zájmové organizace. Myslím, že ke škodě věci je, když tento orgán jako významný politický orgán se neschází. Třeba tyto věci náležitě promyslet ke sjednocování všech sil pro socialistickou výstavbu.

Ke konci těchto několika poznámek chci zvýraznit tuto myšlenku, i když se zdá, že jsou to všeobecně platné zásady. Mám za to, že musíme stát na jednoznačném stanovisku vedoucí úlohy strany a to musí v této naší další práci jednoznačně znít proto, neboť strana je k tomu objektivně povolána. Soudruh Dolanský použil této formulace, přikláním se k tomu.

Poznámku k demokracii. Velmi mnoho se v tomto období o této terminologii hovoří. Chci zdůraznit, že pro rozvíjení další práce naší strany, že nám nepůjde v dalším období o kdekou demokracii, že nám šlo a v dalším období půjde o socialistickou demokracii. Tyto věci budeme muset v propagaci akčního programu a v práci na ÚV strany jednoznačně nastolovat. Je nutné jednoznačně říci, že se na ÚV nebo v další práci po plénu v akčním programu ozývají tendence, které zde jsou a jsou motivovány z té nebo oné pozice oslabování svazku se Sovětským svazem a nějak tak při všech příležitostech zdůraznit, že otázky vztahu k Sovětskému svazu nejsou jako nadřizený a podřizený. Myslím, že úloha a místo i postavení Československa bylo takové, že naše vztahy nebyly takové, že byl někdo podřizen a nadřizen, ale byly stanoveny na základě skutečné rovnosti. V hlubokých tradicích KSČ a těchto národů je přece jen zakotven a bylo tomu i v minulosti. V dalším období z hlediska postavení SSSR i našeho vztahu, z hlediska postavení ekonomického bude tu úloha Sovětského svazu hrát skutečně klíčové místo a musíme tyto věci v různých těchto dokumentech úkolů politicky držet. Nebylo náhodou, že soudruzi museli, jak jsem se dnes poránu dověděl, v Parku kultury při formulování a přijetí nějakého dokumentu, nevím, co to tam bylo přijato, prosazovat myšlenku vztahu k Sovětskému svazu. Slyšel jsem to poránu, že se to podařilo, ale nečetl jsem noviny. Někteří soudruzi před zasedáním předsednictva prostě tvrdili, že přece jenom tato otázka nebyla dostatečně zformována a může vyvolávat pochybnosti určité části naší veřejnosti. To jen dokládá, že této otázce vztahu k Sovětskému svazu musíme věnovat náležitou pozornost.

Chtěl bych končit tím, že bych prosil, kdybychom se ještě jednou zamysleli a náležitě vyjádřili i v tomto akčním programu, a to výrazně vyjádřili a řekli slovo k úloze našich národů, lidu, k armádě, k Bezpečnosti i k milici, které v jednotě s lidem tvoří jednotný obranný systém tohoto socialistického státu. Měla by tam být i zmínka o tom, jakým způsobem se přihlašujeme i v této souvislosti tohoto obranného systému k Varšavské smlouvě.

Ještě se přihlásil k poznámce s. Špaček, dále s. Hron, s. Piller, s. Novotný a s. Smrkovský.

Nyní uděláme přestávku.

Špaček: Já už jenom několik stručných poznámek. K problému svazu mládeže. Myslím, že ty naše cíle pokud jde o jednotnou organizaci, ať je vnitřně uspořádána jak chce, můžeme dosáhnout tím, když dnešní tlak obrátíme. Když vyjdeme důsledně, ale do krajností [z toho], co bylo řečeno na plénu loňského roku, že jako mluvčí potřebují svou organizaci. Aby mohla tato organizace tyto zájmy vyjadřovat, potřebuje být co nejsilnější. Po tom procesu, který prochází, nevidím jinou možnost, než když takto celou věc obrátíme. Byli se u mne ptát soudruzi ze svazu mládeže, řekl jsem jim svůj názor, nepodařilo se jim z tohoto hlediska tu diskusi zkusit. Jinak se nepodaří jednotnou organizaci udržet. Situace se značně liší v Praze, Brně a v Bratislavě. To musí udělat svazáci a požádat, aby k tomu promluvili ti, kteří dříve ve svazu mládeže pracovali. Oni musí tu diskusi začít.

Druhá otázka je otázka systému stran. Nemůžeme v této situaci proklamovat systém jedné strany. Můžeme proklamovat systém jedné vedoucí strany, jinak destruktivní tendence v ostatních stranách povzbudíme. Je potřeba to vzít obráceně, chopit se toho, co napsal Pacner v úvodníku Lidové demokracie v pondělí nebo v úterý. Mluví o vedoucí úloze strany, mluví tam v tomto smyslu o partnerství. Mluví tam v tomto duchu o Národní frontě. Kritizuje tam samozřejmě to, že existují některé zábrany, proč například příslušník jiné politické strany nemůže být diplomatem, nebo nevím, jak se tam odvolává na diplomacii. Ale podstatu těch myšlenek je potřeba nyní podepřít. Stejně je to ne u Neumana, ale například u dr. Kučery v socialistické straně.

Myslím, že bychom se měli přihlásit k ostatním politickým stranám, říci, že tu půjde skutečně o partnerství za vedoucí úlohy komunistické strany. Tím tam zlomíme síly, které jdou proti tomuto pojetí.

Předposlední připomínka k volbám. Nevím, možná posuzují situaci zcela falešně, ale přesto to chci říci. Myslím, že naopak vývoj situace vůbec nemluví pro to, abychom do voleb šli, ale pro to, abychom volby odložili. Jsme v etapě tzv. primárních voleb, jsme v etapě sjednocování voličů na kandidátech. Současně do této etapy jde ta nejvyšší vlna politického napětí.

Kolder: Ještě přijde.

Špaček: Momentálně nejvyšší z dosavadního vývoje. Začínají proskakovat hesla, o kterých tu soudruzi mluvili. A je to v době, kdy se sjednocují voliči na kandidátech. Na konferenci v Brně jsem slyšel, že vypadávají na veřejných schůzích lidé angažovaní, lidé, kteří nepoužívali nesprávných metod, i lidé noví, kteří jdou do národních výborů. Přitom schopní lidé, znám je z městského národního výboru. A je to nejenom ve městě.

Myslím si tedy, že se nám tu sešly tyto dvě okolnosti, které naopak mluví pro odložení. Nemluvě o tom, o čem jsme tu již jednou diskutovali, že volby budou fakticky, jestli se shodneme na návrhu, pokud jde o akční program, druhým veřejným aktem, kde máme prokázat naše proklamace o socialistické demokracii. Myslím, že tuto věc strana nemůže podcenit. Že bychom měli skutečně důkladně to uvážit na základě nejnovějších informací. Proto jsem také při obědě navrhoval, abychom si vyžádali stanoviska krajských výborů před plénem a dali to ke schválení ÚV.

Totíž myslím, že by se vůbec nic nestalo v práci národních výborů, kdyby se volby odložily do podzimu a spojily se s volbami do parlamentu. Tam přece byly argumenty pro i proti, pro společné volby i proti rozdělení voleb. Je otázka, nakolik by obstály ty argumenty z hlediska celé politické situace. Do podzimu musí dojít v této společnosti k vykvašení základních otázek. Lidi přestanou bavit krajnosti už na podzim letošního roku a věci budou daleko jasnější.

Nebojme se, soudruzi, toho, že národní výbory nebudou pracovat. Budou pracovat. A když budou pracovat, ti, kteří mají odejít, nějakým způsobem se odstaví, na okresech a krajích si soudruzi najdou cestu, jak to postavit, aby soudruzi pracovali.

Poslední připomínka. Když jsme diskutovali o referátu pro slavnostní únorové zasedání, shodli jsme se na určité formulaci kolem specifické československé cesty. Chci se jen připojit k tomu, co tu říkal s. Dolanský, abychom se dnes k tomu v akčním programu přihlásili. Neopouštějme myšlenky, které byly na slavnostním zasedání jako první programové prohlášení po lednovém plénu řečeny. Přitom myšlenky, které našly odezvu v naší společnosti.

Borůvka: Domnívám se, že pokud jde o volby, že by bylo třeba již něco začít dělat, protože tam je to heslo »Národní výbory bez komunistů«, a opravdu národní výbory zatím nic nedělají, tam se nic neděje; abychom snad jim dali pravomoc, aby mohly ukázat, že mají své poslání. My jsme měli předsednictvo NS společně se schůzí vlády, a tam se ukázaly takové dlouhodobé rozpory o nemožnosti vlády, aby vládla, že jsme si řekli, jak to vůbec mohlo jít dvacet let, když jednotliví ministři dokazovali, jak to nešlo. Můžete si tam vzít ten stenografický zápis. Já se vůbec divím, že jsme toho v tom národním hospodářství udělali tak strašně moc, protože kdyby se bylo vládlo normálně, jak si to člověk představuje, aby ministři měli pravomoc, aby mohli rozhodovat, tak republika musela kvést do největší krásy. To je nesmírně vážná věc, vezměte si zápisy, co ti ministři říkali. Soudruh Smrkovský tam byl a my jsme nad tím kroutili hlavou, i poslanci Národního shromáždění. Takže kdybychom skutečně ve vládě udělali, aby vládla, tak potom se to musí okamžitě rozvíjet přes kraje a okresy až po národní výbory a nebude pak opodstatněné heslo »Národní výbory bez komunistů«, protože ti komunisté skutečně ukáží, že jsou nezbytní v té práci, a budou mít vážnost. Přece jim nemůžeme nějakým způsobem politickou vážnost dát, tím uspíšit, odložit a bát se, že to lidé nepostřehnou... My to přece musíme dělat, znamená to poctivou práci, aby občané řekli, ano, to je ta strana, to jsou ti lidé, kteří mají naši důvěru, ale žádným takovým opatřením, že by volby dobře dopadly. Já bych se nebál potom pustit kandidátku i s tím, že by se v ní škrtało, ale muselo by tu být nějaké zajištění, že se odshora až dolů skutečně rozumně začne pracovat. Já bych se chtěl optat, kdy to chcete začít v té vládě. Ty poměry ve vládě jsou neudržitelné. K nedůvěře by nebylo daleko. Jestli ministr zahraničí řekne, že za tu celou dobu nemohl do zahraniční politiky promluvit, co je to potom za ministra zahraničí? Jestli se divíme, že ministr národní obrany nepodléhal předsedovi vlády a rovněž tak i ministr vnitra, pak se ptáme, komu vůbec podléhali, když ty klíčové věci předseda vlády neřídil. Tohleto teď musíme spolykat a museli jsme to otevřít, lidé se na to dívají a říkají: »To nevedete dobře, musí se to změnit.« To je správná kritika, když říkají, že takhle bychom vládnout neměli.

Proto si myslím, otázka odložit nebo neodložit - já bych byl pro to neodložit. Nejde jen o poslance, na vesnici je nevybereš. Okresní poslanci jsou schopní lidé, jde tam pouze o předsedy okresů a

krajských národních výborů, o tajemníky a členy rady. O to jde. Jestliže je na okrese nový tajemník a chce mít nového předsedu národního výboru, proto jenom by se měly odkládat volby? O to jde, o tyhle lidi, o ty poslance. Ti budou pracovat velmi dobře, když jim dáme možnost. Jde o ta klíčová místa, která jsou dobře placená. Je to otázka cti a osobní moci.

Já jsem byl na okresní konferenci ve Vyškově a tam byli smutní dva lidé, vedoucí tajemník a předseda ONV. O to tu šlo. Když potom předseda ONV dostal tak málo hlasů, že téměř neprošel, byl smutný, ale není správné jenom proto říkat, že ten okres je v krizi. Vždyť to je otázka jednoho nebo dvou lidí. Stejně tak tomu bylo v Náchodě. Tam neprošel tajemník, který dostal 62 %, a předseda ONV - 70 %, a pak byl hned veselý. Jednalo se o jednoho člověka a celá konference byla vzhůru, co se to stalo. Já jsem jako vedoucí delegace prohlásil, že když vedoucí tajemník dostane ze 400 delegátů 165 hlasů proti, že [to] není únosné a že musíme zvolit jiného tajemníka a nemůžeme se zastavovat před tím, že je hodný. Máme víc hodných a poctivých členů strany. Není správné být smutný, když někdo neprošel. To se nedá nic dělat.

Já jsem pro to neodkládat volby, a když potom odkládat, tak že už musí potom něco přijít. Jestliže necháme odložené volby, budou jen takové diskuse a negace, pak se nám to rozboří pod rukama. Vláda musí začít vládnout, kraje musí začít, musí být cítit nějaká práce, a potom to odložení třeba až na prosinec, aby se mohla ukázat aktivita nového akčního programu, pak ať se to děje třeba v říjnu nebo prosinci, parlamentně. Ale neodkládat to o měsíc.

Potom ještě jedna připomínka - na vesnici v současné době začíná takové vření, co kam. Jsou tady také různé nálady, pokud jde o jiné strany. Nemyslím v českých zemích, ale spíše na Moravě. Upozorňuji na vážnou situaci, abychom začali připravovat velmi rychle v tomto směru organizaci zemědělců, a měli bychom to udělat snad hned příští týden, aktiv k zakládání přípravných výborů, aby ti lidé prostě někam šli, organizovali se a pocítili vliv politiky strany. Přitom je samozřejmé, že soudruh Mestek to dělat nemůže, ten se teď tak zprofanoval s tím agrárním fašistickým... Nazvat celé to dění agrárně fašistickým, to si nemůže dovolit nikdo. Soudruh Dubček nedávno řekl - je to uznání zemědělské práce v diametrálně jiném postoji a ministr zemědělství to nazve agrárně fašistickým. To je hluboká urážka současného rolnictva a já myslím, že bychom měli rozhodnout dnes, aby soudruh Mestek odešel. Jde o to, dát tam dobrého předsedu z JZD z Moravy, zakládat přípravné výbory svazu zemědělců. A hned s tím jít. My jsme nad tím seděli a když jsme slyšeli ty lidovecké vesnice, tak jsme nad tím seděli a uvažovali, že by bylo snad možné na některých okresech udělat velikánský aktiv zemědělců a tam hovořit o situaci a přijít s výzvou k přípravě svazu zemědělců. Potom k tomu by mohla přijít ta ekonomická část, jak o ní říkají, že by měla být od 1. ledna. Ale mě se zdá, že od 1. ledna příštího roku je to dlouho. Teď hned, zítra, pozítří nebo příští týden na nějakém okrese, třeba na okrese Jičín, to je čistě zemědělský okres, nebo na okrese Přerov, nebo Slováci na některém okrese by mohli udělat veliký aktiv, pohovořit tam o současné politické situaci, ukázat, že akční program zemědělcům dává možnost založit zájmovou organizaci. A celá ta aktivita by se soustředila na přípravné výbory. My bychom mohli říci, co tedy chceš, je ti to snad málo? Vždyť politická strana je politická strana a proč musíme mluvit o agrární straně. To bych byl rád, kdyby se uvážilo.

Poslední věc do akčního programu, aby nebylo u nás to dvojí zemědělství, takzvané závody družstevní a to státní zemědělství. Oni mají velké materiální výhody a všichni mají vůči normální výrobě veliké výhody, a proto v družstvech to je nerovné k poměru ke státním statkům. Správné je všechno na rovinu, to musí být rovné partnerství. Jestli to je možné dát do akčního programu, když ne, tak se to tam nemusí dávat a my s tím stejně přijdeme.

Bilak: Porozuměl jsem tak, že by nemělo být v akčním programu formulováno státoprávní uspořádání. Prosim znovu, aby se vzaly v úvahu připomínky předsednictva ÚV KSS i předsednictva Slovenské národní rady,¹⁵ jinak to bude prohra, protože to budeme řešit pod tlakem. Dosavadní praxe ukázala, že to je vždy na škodu. Jak se neřekne v akčním programu to, že to vyústí v symetrický model, tak ti, kteří na tom pracovali, budou progresivnější než ústřední výbor, to není dobré. Dvacet let se bojovalo za uplatnění Pittsburské dohody a nakonec to vyústilo jinde. Dvacet let se bojuje o Košický vládní program a nakonec to vyústí tady. Asymetrii nemůžeme už - dlouho jsem obhajoval tento

model, vyhlašovali jsme ho ve Slovenském národním povstání - vyjádřit rovnoprávnost, a to tím více, čím dále budou vytvářet nejrůznější celostátní orgány současně národní orgány a národní orgány budou podléhat celostátním orgánům. To je třeba strážlivě domyslet. To vyžaduje čas a dopracovat, ale musí být jasno, kde má práce vyúšťovat, abychom netlačili na dopracování starého modelu, ale říci, že se to upraví a potom to vyústí v symetrii. To je postavení ÚV KSS, které se může měnit stanovami a potom sjezdem. Jasně postavení k slovenským národním orgánům. Pro to bych byl, aby se neustupovalo od toho, k čemu se přistupovalo při vypracování akčního programu.

Smrkovský: Zachytil jsem určité signály, že se začínají ozývat nějací bývalí sociální demokraté a začínají uvažovat o založení sociálnědemokratické strany. Zatím to byl jeden signál, kdy mě na to příslušný člověk upozornil.

Dále prosím, aby v akčním programu, v jedné z kapitol, bylo v jedné větě řečeno, že odsuzujeme antisemitismus a že v naší zemi nesmí mít místa. Ztotožňuji se plně se soudruhům Borůvkou pokud jde o problematiku zemědělskou. Je třeba vážně se tím zabývat. Je třeba, aby se s tím začalo něco dělat.

K volbám. Nemohu si odpustit takovou poznámku. Až dosud všechny volby, které u nás byly, vždycky jsme vyhráli na 99,9 %. Vždycky všechny volby tak dopadly a najednou slyšíme řeči, že se obáváme, jak to dopadne. Tady vidíte, jak vypadal život, jak vypadá skutečnost a jak vypadaly naše představy. Přitom však já nesdílím názor, že je to s vlivem strany tak zlé, jak by se mohlo zdát z diskuse, jenom je třeba chodit po schůzích a umět s lidmi mluvit. Říkáme, že takové schůze, jaké jsou teď, že nebyly od února 1948. Stačí malé oznámení a sál nestačí a když se to lidem vysvětlí, tak se stavějí za lednové usnesení, za akční program strany, když jim někdo vykládá, jak to je, tak to je v pořádku. To znamená jít skutečně mezi národ a hovořit s ním.

Celá publicistická fronta, redaktoři, televize, rozhlas, noviny tu sehráli a hrají obrovskou roli. Je pravda, že jsou tam někdy nepěkné věci, ale kdybychom na to šli tak, že budeme říkat až potud a potud a nějak bojovat proti nim, tak by to nebylo dobré. Myslím, že je to správně spíše obráceně, že by někdo z předsednictva strany měl mít přímo (možná, že to je) těsné kontakty, jednou za čtrnáct dní uspořádat tiskovou konferenci, kde by byli řádně seznamováni s tím, jaká je situace, jak se věci vyvíjejí, prostě tisková konference, aby je strana řídila, abychom si z nich udělali pomocníky při realizaci politiky strany a přestali s tím, že jim budeme vyhrožovat.

Mluvil jsem o Plojharovi, abychom ho nepovažovali za reprezentanta.

Černík: Mám dvě poznámky. K problematice Národní fronty. V seskupení Národní fronty hraje vedoucí roli komunistická strana. To je třeba říci, že je zde socialistická společnost, která je založena na vědeckém základě marxismu-leninismu, a z toho vzejde vedoucí role komunistické strany. Nemůžeme vyhlašovat teorii jedné strany, to by bylo nesprávné. Považuji za nezbytně nutné, jestli má být dán správný výraz Národní frontě a správně zaměřen obsah a metody činnosti, konstituovat vedení ústředního výboru Národní fronty. Představitelé stran, kteří mají řídit Národní frontu, musí být autoritativní osoby, které budou provádět politiku strany a budou ji také rozvíjet podle principu strany.

Je třeba vypracovat obsah a metody práce Národní fronty nebo organizací Národní fronty a toto vyhlásit, aby bylo každému jasno v této zemi, kdo řídí společenské procesy, kdo tomu stojí na čele, a aby byla jasná a vymezená úloha mnoha jednotlivých organizací Národní fronty. Dokud nebude vydán tento základní obsahový dokument, tak jednotlivé organizace si budou snažit vytrhávat z toho co nejvíce pro sebe, ať jsou to politické strany nebo jednotlivé organizace.

Druhá věc je problematika federace. Chtěl bych říci svůj názor. Je jasné, že asymetrický model dnes není přitažlivý pro Slovensko. Ovšem státoprávní uspořádání nelze odtrhnout samozřejmě od problematiky ekonomické. To je velmi důležitá věc, já se ovšem domnívám, že postupovat musíme takto: Český národ nemůže určovat formu státoprávního uspořádání menšímu národu. To nelze. Tak jako není přípustné z našeho hlediska, aby státoprávní uspořádání bylo výsledkem bojů slovenského národa za nějaké uspořádání vztahů. Vždycky to musí jít společně. To je základní věc. Ovšem jestliže historická zkušenost nás učí, že asymetrický model se přežil a nemá své opodstatnění a nezajišťuje rovnoprávné vztahy, které jsou nezbytně nutné do nové etapy socialistické společnosti, proč to tedy máme držet. Ovšem zase vyhlašovat už tady federaci asi také není dobré, protože celá materie ve velkých složitostech

není propracována. V akčním programu by mělo být jednoznačně řečeno - soudruhu Biľaku, mně se zdá, že formulace na straně 30 vyhovuje, tam se říká »přítom je nutno vzít v úvahu... tak možnosti socialistického federativního uspořádání státu«. Myslím, že bychom měli věc jinak formulovat, aby to znělo, že v této etapě jde o plnější vyjádření asymetrického modelu, který musí směřovat k vytvoření symetrického uspořádání. Ovšem tato záležitost by se měla připravit, řádně probrat ze všech hledisek a pak teprve předložit.

Nevím, jakého názoru jsou ostatní čeští soudruzi, ale když to postavíme ani tak, ani tak, patrně tomu nedáme dostatečný prostor, budeme pod novým tlakem, my budeme pod tlakem slovenských soudruhů, oni budou pod tlakem jednotlivých institucí, a my to nemůžeme udělat z toho důvodu, že nemáme dostatečně promyšlen celý symetrický model. Ale ukázat perspektivu symetrického modelu bychom měli. Víme, že je to spojeno s uspořádáním krajského zřízení atd., ale to se musí připravit a na to teď není čas. Domnívám se, že asymetrický model je pro další období neúnosný.

Richta: K úloze tohoto programu v celkovém demokratizačním procesu, který prožíváme. Musíme si být vědomi toho, že dnes máme zkušenost, jakmile jsme formulovali nějakou věc v akčním programu, za čtrnáct dní se ukázalo, že tato formulace nestačí. Proces probíhá velice rychle. Povahy tohoto procesu si musíme být vědomi. To, co znělo před čtrnácti dny jako věc, která se příkře liší od všeobecného komplexu, to se stává všeobecným a je to chápáno jako fráze, protože fráze je bývalá pravda. Aby se nám nestalo, že bychom v tomto programu zase zůstali pozadu, protože každých čtrnáct dní to zraje, a musíme uvážit, jaké rozměry tento proces bude mít. Musíme si být vědomi, že se použijeme do proudu společenského mechanismu, který se značně liší od naší zkušenosti jak po ekonomické, tak po politické stránce. Tento mechanismus nás nutně vede k tomu, že půjde tak daleko, až bude saturován, až narazí na hranice sociálních zájmů, které se v naší společnosti uplatňují. Říkáme, že sociální zájmy jsou jednotné, že je možnost jednoty, a to je pravda, o to opíráme naději, že se nám podaří tento demokratizační proces zvládnout a socialisticky usměrnit. Ovšem hranice sociálních zájmů jsou ještě značně daleko. Jestliže proces zkonfrontujeme se sociálními zájmy, půjde ještě značně dál. Když postavíme požadavek tohoto programu dost radikálně z dnešního hlediska, podaří se nám, abychom tomuto procesu vtiskli socialistický progresivní charakter. Kdybychom ale nešli dost daleko, tak za měsíc narazíme znovu na další vlnu požadavků a pak se dostane vedení strany do situace, kdy neustále jenom bere na vědomí to, co se ve společnosti odehrává. Proto si myslím, že by bylo správné, aby v tomto okamžiku se celý ústřední výbor držel toho procesu a zvládnul ho. Protože nemáme možnost zasahovat bezprostředně do jednotlivých věcí, musíme se řídit tím, jak zvládneme sociální zájmy, které ve společnosti působí. Bylo by moudré přistoupit v některých věcech na radikálnější požadavek tak, aby se celý proces podchytil, aby strana stála v čele, aby se nestalo, že by byl příliš velký rozdíl mezi potenciálními zájmy a akčním programem.

Bylo by dobré, kdyby znovu byly přezkoumány některé návrhy, které zde byly řečeny dnes a s kterými jsme přišli v první variantě programu. To je taková otázka týkající se hospodářských požadavků, bytové výstavby, otázka možnosti úspor, oblasti aparátu, ochrany atd. Zda by podchycení těchto požadavků nestabilizovalo situaci. To samozřejmě souvisí s určitým opatřením v celé straně. Mám na mysli posílení autority vedoucích stranických orgánů a dalších soudruhů, kteří by mohli přispět k autoritativní povaze stranických orgánů. Chce-li strana tento proces zvládnout, pak se mi zdá, že musíme jít v některých věcech dál než [jak je] máme zpracovány, než naše poznání dovede zvládnout. Politika je umění a v určitých věcech musí překročit hranici teoretického fondu, který tu je. Na druhé straně začít na pracích s hodnocením..., aby se nestalo to co po únoru, kdy jsme pustili do chodu mechanismus diktatury proletariátu a neměli jsme vypracovány podkladové věci. Je nutné, abychom začali okamžitě pracovat na těchto otázkách. Nechci mluvit k věcným otázkám, protože to je věc politického rozhodnutí.

Kolder: Nebudu diskusí podrobně shrnovat, ale pro ujasnění další práce: mám za to, že bychom měli z připomínek vyjít v tom směru, abychom do pléna ÚV pracovali v redakční komisi tak, že bychom na plénum přímo přišli s opravnými formulacemi.

Za prvé rozumím věci tak, že pokud jde o otázky k současné politické situaci, že to do první kapitoly dělat nebudeme s tím, že to bude přijato v souvislosti s usnesením k akčnímu programu. Proto

doporučuji, aby toto usnesení připravil soudruh Špaček se svým kolektivem. S tím, abychom tam také vyjádřili ten základní vztah k akčnímu programu a k postupu.

Za druhé chápu věci pokud jde o Národní frontu a politické strany tak, že bychom měli přijmout formulaci, kterou navrhl s. Hendrych.

Hendrych: S tím, že by se tam přidalo to, co říkal s. Černík, při uplatnění vedoucí úlohy KSČ.

Kolder: V tomto směru bychom formulace dopracovali.

Za třetí chápu věci tak, že pokud jde o státoprávní uspořádání, diskuse v předsednictvu směřuje k tomu, abychom formulovali jednoznačně symetrický model. Myslím, že tuto věc, i když nemáme dnes všechny představy, máme formulovat - pokud rozumím diskusi - tak, že by měla být soustředěna ne na vylepšování, ale aby se začalo na tom intenzivně pracovat bez té mezietapy. To je podle mého názoru velmi důležité pro formulování těchto věcí pro zasedání ústředního výboru. Prosím, abyste mne opravili, pokud jsem nevyjádřil věc správně.

Dubček: Necht' se k tomu vyjádří soudruh Biřák, tam jsou vyjádřeny některé věci, které jsou aktuální v současném období v souvislosti s volbami. A to je to, co jsem myslel v první části svého dnešního stanoviska, jak teď řešit tyto věci v přípravách voleb. To, co ty říkáš, to je příprava. Mám za to, že soudruzi počítají s tím, že některá tato opatření provedou už nyní na podzim a analogicky s tím se bude pracovat na dalším úkolu.

Kolder: Vycházím z toho, že revoluční situace žádá revoluční činy. A vycházím ze vztahu Čechů a Slováků. Jestliže řekneme A, musíme říci B. Musíme také v českých zemích naznačit, jak se věci budou řešit. To je důležitá věc, abychom nevyhlásili federaci, na Slovensku by se to připravovalo a tady by se to dělalo kabinetně. Tím bychom okamžitě dostali věci do jiné polohy. V tomto směru věci chápu. Politicky bychom si v Čechách komplikovali situaci. Říkám vám jako Moravák, že to nebude jednoduché. Morava přijde s požadavkem zemského uspořádání. Mám obavy z jedné věci, abychom to neformulovali tak, abychom proti dřívějšímu subjektivismu nebojovali subjektivismem novým. Zatímco ve slovenských orgánech jsou věci daleko podrobněji propracovány, ale tady podle materiálů, které jsou dostupné, není věc jasná. Prosil bych, abychom pozvali právníky, vyjasnili si představy, když vyjádříme řešení federativní, abychom naznačili, jaké jsou představy a také termín, dokdy to připravit. Vycházím z toho, co nám vznikne v Čechách a na Moravě. Proto jsem toho názoru, že bychom to měli vyjasnit.

Dále chápu diskusi tak, že bychom měli reagovat na diskusi kolem svazu mládeže a vyjádřit pozici, která je, když vidíme, jak se mládežnické hnutí aktivizuje. A já bych řekl, že se aktivizuje velmi zdravě. Vycházím ze skutečnosti besed, které jsem měl s mladými lidmi. Právě proto je třeba tuto pozici vyjasnit a prosím soudruhy, abychom do pléna vyšli v kontaktu. Problém ČSM, to může být na jedné straně přání naše a na druhé straně mohou vzniknout věci jiné. Proto bychom měli správně tuto věc postihnout.

Dubček: Ať tak či jinak, musíme zaujmout stanovisko, zda to bude jednotná organizace nebo ne. To je principiální otázka. Přimlouval jsem se za jednotnou organizaci.

Kolder: Pro další práci pro plénum ÚV je třeba jednoznačně zaujmout stanovisko k problémům náboženství a k problematice církevní politiky, abychom nepokulhávali zase v této problematice a nedali komunistům potřebnou výzbroj. Proto s. Hoffmann jako představitel církevní politiky v tomto státě by měl tuto věc formulovat na základě situace, která se vytvoří. Říkám zcela otevřeně, že to může jít dál, může to končit požadavkem navrácení Berana. (Hlas: To už požadavek je.) No prosím, takže zde je potřeba uvědomit si reálně politickou situaci a současně s tím musí předsednictvo dát jasnou direktivu.

Souhlasím s tím, že uvádíme demokratizační mechanismus do určitého pohybu, ale jsme povinni říci dělnické třídě, jaké představy o socialistické demokracii máme. Řeknu vám jednu věc, že z besed, které na závodech jsou a kde se teď pere prádlo, dělníci a komunisté říkají - tak si tu špinu, vážení soudruzi, vyperte. Když vám nějaké tlaky vzniknou, tak vám do ulic nepůjdeme. Jestli my dostaneme čich, že to jde dál než pouze princip socialistické demokracie, vymeteme vás všechny. Mluvím hlasem progresivního dělníka, který se takto vyjádřil. Kladou nám požadavek, abychom demokratizační proces viděli politicky. A říkám otevřeně, že musíme reagovat na otázku týkající se církevního zákona. Státní orgány a komunisté v nich musí do akčního programu stanovisko vyjádřit. To bych chtěl, aby pro naši

práci byla jasná direktiva. Prosím o opravení, pokud jsem diskusi nesprávně pochopil, aby potom nebyly připomínky.

Dubček: Jasná direktiva musí být, že nejde o jakoukoliv demokracii, ale o demokracii socialistickou. To tam musí být vyjádřeno.

Kolder: Žádám však od předsednictva jasné direktivy.

Pokud jde o otázku, kterou nadhodil soudruh Dolanský, souhlasím s tím, že musíme očekávat silný tlak z hlediska oprávněných požadavků. Říkám otevřeně, že je nezbytně nutné, aby se v další fázi - protože to budeme formulovat obecně - promyslela opatření úsporná, která by dala možnost realizovat některé věci. Myslím, že jen zákon o rehabilitaci a odškodnění bude stát nejméně půl miliardy korun. A když vezmeme další věci, je třeba se na všechny položky podívat včetně úsporných opatření. Nejde sice o taková haléřová opatření, ale je třeba rázná opatření promyslet, protože když to neuděláme, nedostaneme dělnickou třídu do potřebné angažovanosti. Čili vyvolání iniciativy zdola musí být také doprovázeno určitými úspornými opatřeními. Tuto věc bychom měli zvýraznit, aby byla pojata jako komplexní úkol.

Pokud jde o otázku nadhozenou s. Dolanským, chápu ji tak, abychom vyjádřili vztah k Sovětskému svazu a zásady zahraniční politiky. Doporučoval bych, abychom měli možnost na těchto formulacích v redakční komisi pracovat s tím, že bychom rozeslali druhou verzi, kterou máme, členům předsednictva a řídicí komisi, abychom se před plénem v řídicí komisi sešli a posoudili formulace, s kterými půjdeme do pléna. A doporučujeme, aby základem byl kolektiv, který na věci pracoval, plus redakční komise, aby bylo možno formulovat otázky, s tím, že by tato řídicí komise byla doplněna o další členy ÚV.

Bod III návrh usnesení v podstatě odpovídá tomu, co říkal s. Špaček, to znamená předložit akční program Národní frontě, tam předsunout parlament, ten postup, a pak uložit rozpracování jednotlivých věcí do vládního programu. Ukládáme to sekretariátu, aby to nebylo anonymní s ohledem na nároky, které čas vyžaduje, aby s. Hendrych, to znamená první, druhé a čtvrté oddělení pod vedením s. Hendrycha, zpracovalo politickoorganizační zabezpečení výsledků plenárního zasedání, aby se to ještě před plénem mohlo posoudit. Myslím, že v politickoorganizačním zabezpečení by měl být postup strany nejen dovnitř strany, ale i směrem k Národní frontě a všem mimostranickým organizacím.

Biřak: Předsednictvo ÚV KSS na společném jednání se SNR kritizovalo, že se přistoupilo na to, zda by nebylo možno hned. Proč do voleb? Aby to nevypadalo, že se něco vybojovává, že vznikne pocit v českém národě, že se musí dávat nějaká pravomoc. Zdůraznili jsme, že to není jen otázka Slovenska, ale českého i slovenského národa, že tu musí být dohoda. Jiného zájmu skutečně nemáme.

Jedno, co je jisté a dodiskutované, že se nemůže jít po linii, že je třeba postupně vyzkoušet asymetrický model, zda se osvědčí. Neosvědčil se, není možné se vrátit, ale napravit různé věci, které se napravit dají, a na základě toho rozpracovávat otázky dlouhodobé tak, jak časově určí ÚV KSČ a Národní shromáždění a jak to vyústí v asymetrický model. Zda to bude za dva nebo tři roky, to není důležité, ale všechno musí jít rozumnou cestou. Zda soudruzi vezmou v úvahu naše připomínky, prosím, když ne, nebudeme je nějak prosazovat.

SÚA - A ÚV KSČ, f. 02/1, a.j. 73, b. 1 (P 3914). - Strojopis. 144 s.